

УДК 378.245:573:581.
522.4 (477)
© 2012

Д.В. Вільчинська
ДНСГБ НААН

**Науковий керівник —
член-кореспондент НААН
В.А. Вергунов*

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА М.Ф. КАЩЕНКА У РОЗВИТОК ІНТРОДУКЦІЇ РОСЛИН В УКРАЇНІ*

*Висвітлено маловідому діяльність визначного
акліматизатора і селекціонера М.Ф. Кащенко під
час створення Акліматизаційного саду в м. Києві,
представлено методи виведення вченим нових
рослинних форм.*

Постановка проблеми. Микола Феофанович Кащенко — акліматизатор, селекціонер, дійсний член Академії наук України з 1918 р. — перший голова фізико-математичного відділення НААН, стояв біля витоків промислового садівництва в Сибіру, а також провадив роботи з інтродукції, акліматизації та селекції різних видів рослин, особливо південних і нових плодових культур, на півночі України. М.Ф. Кащенко використовував у роботі метод ступінчастої акліматизації, який цілком виправдав себе, давши можливість розширити культурний ареал багатьох видів рослин на 500–700 км далі на північ. Зокрема, завдячуючи вченому, на півночі України вирощують сорти персика, які не поступаються зимостійкістю аборигенним видам рослин [1].

Методи дослідження. У роботі використано порівняльно-історичний, синхронний, ретроспективний, стадіально-регіональний, інші методи.

Виклад основного матеріалу. М.Ф. Кащенко вказував на такі способи виведення нових рослинних форм: «облагороджування» (створення сприятливих умов для сіянців місцевих диких плодових рослин); привчання до життя в певній місцевості диких чи культурних порід, або акліматизація та гібридизація. Він зазначав, що успіхів в акліматизації можна досягти через посів насіння і послідовний добір сіянців. Основною метою є одержання найстійкіших екземплярів, з яких можна відібрати найкращі. «Тільки поступовою акліматизацією покоління можна пояснити розповсюдження багатьох порід тварин і рослин на земній кулі», зауважував учений. У своїх працях М.Ф. Кащенко докладно висвітлював теоретичні положення гібридизації і важливість їх практичного використання.

Численні сорти суниць, троянд і яблук завдячують своїм походженням саме цим прийомам,

причому роль гібридизації зростає у разі, якщо вона проводиться з ретельним добром батьківських форм.

Основним завданням Акліматизаційного саду, створеного М.Ф. Кащенко на території Київського політехнічного інституту, були інтродукція та акліматизація південних плодових, лікарських, технічних, декоративних рослин для впровадження їх у народне господарство. На невеликій ділянці землі (1200 м²), яку йому виділили для особистого користування на території інституту, він у 1913 р. заклав свої перші дослідні. Згодом на великій ділянці колишнього інститутського помологічного саду М.Ф. Кащенко проводив дослідні з акліматизації рослин і в 1914 р. вже публічно звітував про перші кроки свого Акліматизаційного саду (розсадника). У звіті згадуються десятки порід і сортів лише плодових культур: яблунь, щеплених на дусені й парадизці, груш, щеплених на айві, слив, абрикосів, персиків та ін. Збирав він на своїй ділянці також колекцію овочевих, технічних, декоративних та інших рослин [2].

До 1922 р. Акліматизаційний сад був розташований на території Політехнічного інституту, у 1922 р. його перенесли на Лук'янівку, де вчений мав власний будинок та 0,5 га саду. У цей час в розпорядженні М.Ф. Кащенко залишалися лише дві невеликі земельні ділянки (одна — на території Зоологічного саду, а друга — на Лук'янівці, віддалена від першої на 3 км). Тут, на Лук'янівці, вчений у віці 66 років продовжив свою роботу з акліматизації.

Висновки. Лікар за освітою, професор зоології за спеціальністю, Микола Федорович Кащенко з 80 років свого життя 40 віддав «перетворенню живої природи, справі збагачення України новими рослинами», використовуючи прогресивні методи акліматизації [2].

Бібліографія

1. *Береговий П.М.* Микола Феофанович Кащенко (1855—1935)/П.М. Береговий, М.А. Лагутіна// Видатні вітчизняні ботаніки. — Вид. 2-ге. — К., 1969. — С. 91—96.

2. *Готра О.Б.* Історіографія життєвого і творчого шляху академіка М.Ф. Кащенко/О.Б. Готра//Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. — К.: НАН України. Націо-

нальна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, 2004. — № 13. — С. 118—127.

3. *Воспоминания* дочки ученого — М.Н. Кащенко — о работе Н.Ф. Кащенко с декоративными растениями Киевского акклиматсада. Рукопись. 50–60-е гг.//Ін.-т архівознавства Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. — Ф. 11. — Оп. 2. — Спр. 124. — Арк. 34.